

Jämställdhets- och antidiskrimineringsarbete har oftast dragit åt olika håll. Det har inneburit att centrala dimensioner av förtryck har förbisetts inom respektive område. Med hjälp av begreppet transversell politik diskuterar Juan Velásquez ett sätt att föra dem samman.

FÖRORTSFEMINISMENS VILLKOR – TRANSVERSELL POLITIK

JUAN VELÁSQUEZ

Under de senaste 20 åren har två stora diskussioner rörande strukturell diskriminering använts som förevändning för att antingen nedmontera eller utveckla den svenska välfärdsmodellen. Den ena diskussionen rör arbetet mot den diskriminerande segregationen som ligger bakom framväxten av mångkulturella platser och den andra berör arbetet för ett mer jämställt samhälle. Trots att båda dessa diskussioner har drivits med utgångspunkt i statliga utredningar, är det min uppfattning att båda också har förts parallellt utan kontakt med varandra. Det som sker i det kommunala arbetet, och även inom och mellan olika sociala rörelser, är att tjänstemän, aktivister och forskare som ägnar sig åt jämställdhetsarbete jobbar åt ett håll, medan de som arbetar mot diskriminering rör sig åt ett annat, bortkopplade från dem som jobbar för lika berättigande och ofta utan att beröra jämställdhetsaspekterna.¹ Gränsöverskridande ansatser som integrerar samtliga aktörer på lokal nivå är sällsynta, trots att aktörerna skulle behöva gå mera samman mot de tilltagande inslagen av främlingsfientlighet, homofobi och antifeminism i samhället. Trots att insatserna har bestämts utifrån klara politiska mandat, har de efterlängtade förändringarna för att säkerställa en fullvärdig delaktighet av politiskt underrepresenterade sociala grupper, speciellt bland kvinnor och invandrare, varit svåra att uppnå.²

Den här artikeln aktualiserar behovet av att analysera hur de krafter som arbetar mot diskriminering kan integreras med varandra och utföra sitt arbete på ett annat sätt. Hur kan man föra samman dessa krafter, utan att inskränka på deras respektive identitet och funktioner? Jag har strävat efter att utforska sätt att arbeta som

Jag vill här ringa in några villkor som präglar tillvaron hos en grupp kvinnor vars liv på en mångkulturell plats också präglas av att överskrida gränser.

kan bekämpa diskriminering, segregation och rasism och på samma gång stärka ställningen hos politiskt underrepresenterade grupper av kvinnor i samhället.³ Inom feministisk teori har man uppmärksammat att det kan vara ett alternativ att även arbeta på tvären eller driva olika former av det både aktivister och feministiska teoretiker kallar för *transversell politik*.⁴

Syftet med artikeln är därför att utveckla en diskussion kring vad transversell politik kan röra sig om genom att lyfta fram två aspekter som jag tycker kan vidga dess användning i relation till de utmaningar som präglar det svenska samhällets kamp mot diskriminering, segregation och rasism. Båda aspekter utgör i sin tur ramen för artikelns disposition.

Den första aspekten tar fasta på en platsdimension som kan komplettera det hittills rådande perspektivet på transver-

sell politik som en ansats för att allmänt stärka kvinnors ställning genom att exempelvis övervinna mellannationella gränser och skapa globala feministiska allianser. Jag vill här ringa in några villkor som präglar tillvaron hos en grupp kvinnor vars liv på en mångkulturell plats också präglas av att överskrida gränser mellan etniska och nationella tillhörigheter. Det är villkor som kan präglade det jag vill kalla för en *förortsfeminism*. Scenen för diskussionen är Fittja, Botkyrka kommun, en förortsplats byggd under miljonprogrammet med drygt 7 000 invånare. Sedan 1980-talet har Fittja närmast omvandlats till en sorts samhällslaboratorium.⁵ Där har välfärdsstatens förändringar ställts i relation till en befolkning som genom invandring har anknytningar till över 52 länder och 47 olika språk.⁶ I denna, såväl som andra liknande förorter, präglas vardagen av ett ständigt pendlande mellan etnisk mångfald och social gemenskap. Jag har uppfattat att studien av detta pendlande kan medvetandegöra transversella perspektiv som människor redan praktiserar för att bättre integrera olika former av kamp mot diskriminering.

Den andra aspekten problematiserar hur de nämnda förortsfeministiska villkoren kan bemötas inom ett transversellt arbete mellan tjänstemän, forskare och kvinnonätverk.⁷ Här vill jag synliggöra hur kvinnors delaktighet i samhällslivet hänger samman med intersektionen av en rad villkor som konstituerar sig som ett sammanhang som kvinnor i Fittja måste hantera för att bygga upp en lokal offentlighet. Jag vill också visa hur kvinnorna mobiliserade olika sorters känslor samt till-

lämpade en rad växlingar mellan inåt- och utåtriktade verksamheter och mål för att underlätta pendlandet mellan universella strävanden och kontextuella verkligheter. Därmed har de kunnat gå från mångfald till gemenskap. Utifrån dessa aspekter vill jag hävda att transversella ansatser är en nödvändig förutsättning för att driva både en deltagande jämställd planering och en deltagande forskning som bättre kan ta sig an arbetet mot diskriminering. Innan jag belägger dessa två aspekter vill jag härnäst klargöra min arbetsmetod i relation till den teoretiska diskussionen kring transversell politik. Jag följer en röd tråd som knyter samman kvinnornas strävan efter en transversell politik, liksom tjänstemännens transversella policyarbete, med en ansats till deltagande samt transversell forskning. Som forskare har jag arbetat utifrån denna ambition gentemot tjänstemän och kvinnonätverk vilket redovisas längre fram i artikeln.

Transversell politik, transversellt policyarbete och transversell forskning

Begreppet transversell politik myntades av italienska feminister och har senare formulerats som ett ramverk för dialogisk politik med syfte att gå bortom olika sorters inbördes skillnader.⁸ Begreppet står för behovet av ”att begreppsliggöra en speciell demokratisk praktik, en process som å ena sidan kan uppmärksamma gemenskap utan att hamna i dogmatisk universalism, och å andra sidan hävda olikhet utan att bli överfixerad av den. Transversell politik är en praktik för att kreativt överskrida (och omdefiniera) gränser som utgör signifikanta politiserade olikheter”.⁹

Transversell politik kan sammanfattas som nyckeln till ett feministiskt gränsöverskridande. Den utgår från att erkänna och förstå andras skilda situerade kunskaper och att utifrån det omvärdera konflikter och olikheter, motarbeta maktasymmetrier och föra interkulturell kommunikation för att ta vara på den gemensamma mångfaldens erfarenheter. Situerad kunskap, translokala positioner, intersektionalitet kan bli viktiga redskap för att kartlägga och analysera hur maktfördelningen mellan aktörerna ser ut och hur förtryckande mekanismer fungerar. Transversell politik är i den bemärkelsen ett handlingsinriktat perspektiv som tillsammans med liknande feministiska analysverktyg kan användas för att gå från en fragmenterad mångfald av positioner och intressen till en handlingskraftig gemenskap.¹⁰

Cynthia Cockburn har i flera studier problematiserat hur kvinnor både används som alibi och på samma gång blir de mest drabbade i krig som män startar för att upprätthålla sin dominans över territorier och samhällen.¹¹ Ett viktigt inslag i Cockburns forskning är att hon vill befrämja kvinnors arbete över nationella, sociala och etniska gränser för att de ska kunna gå samman och sträva efter en feministisk samhällsutveckling. På ett annat globalt plan har Catherine Eschle följt upp möjligheter som kvinnor har för att påverka viktiga arenor inom den så kallade alternativa globaliseringsrörelsen.¹² Hon har följt olika kvinnokonstellationer och deras möjligheter att gå samman för att påverka både politik och feministisk teori. Nira Yuval-Davis har på senare år följt diskussionerna inom FN:s kvinno-

konferenser om hur olika former av transversellt policyarbete fortskrider till gagn för kvinnors ställning i världen.¹³

Inom kommunal förvaltning handlar en stor del av det gränsöverskridande jämställdhetsarbetet om att jobba på tvären mellan olika förvaltningar, eller om

Transversell politik kan sammanfattas som nyckeln till ett feministiskt gränsöverskridande.

transversellt policyarbete, som i Sverige alltmör har gått under beteckningen ”jämttegre-ring” eller *gender mainstreaming*. Det trans-versella policyarbetet har pågått på global nivå under de senaste decennierna med FN:s kvinnokonferenser som centrala milstolpar.¹⁴

Det här transversella arbetet är dessutom centralt för att uppnå de så kallade millennie-

målen, i synnerhet för att komma tillrätta med feminiseringen av fattigdomen.¹⁵ Transversellt policyarbete drivs av många människor som i olika roller och från olika positioner arbetar även inom forskning, NGO-aktivism och politik för att öka politiskt underrepresenterade kvinnors delaktighet i samhällets utveckling. Dessa gränsöverskridanden praktiseras till vardags som en nödvändighet för att kunna uträtta ett hållbart arbete inom exempelvis den kommunala förvaltningen.

Från deltagande till transversell forskning

I forskningslitteraturen om transversell politik förekommer ännu inte så många fall beträffande ett gränsöverskridande mellan forskare, tjänstemän och kvinnogrupper på platsnivå. Även om Cockburns arbeten berör en del av det med utgångspunkt i vardagen hos kvinnoförbund i olika länder, är det mindre kartlagt hur det ser ut för underrepresenterade grupper av kvinnor som saknar dessa större plattformar för politiskt inflytande. Detsamma gäller interaktionen mellan kvinnonätverk och lokala tjänstemän. I sina tidigare arbeten har Cockburn undersökt denna interaktion och förespråkat nödvändigheten av en gränsöverskridande allians mellan forskare och tjänstemän för att slå vakt om välfärdsstatens solidariska funktioner.¹⁶

De transversella ansatserna som förs, inom såväl feministiska rörelser och feministisk teori som det kommunala arbetet, erbjuder stora möjligheter att utforska gränsöverskridanden mellan forskare, feminister, antirasister, näringsidkare och tjänstemän. I denna artikel har jag fokuserat på att fånga detta gränsöverskridande genom att analysera en grupp kvinnors liv och mobilisering i Fittja. Artikeln utgör ett bidrag som belyser både transversell politik och transversellt policyarbete på en förortsplats i Sverige där det bor människor med erfarenhet av olika länder och som förenas i att själva agera utifrån olika kulturella föreställningar. De kvinnor som jag följer anser sig leva i ett mångkulturellt samhälle där

de interagerar med varandra för att stärka politiskt underrepresenterade grupper av kvinnor.

Materialinsamlingen har byggt på kvalitativa metoder med inslag av deltagande observation i öppna möten samt grupp- och djupintervjuer. Syftet har varit att sträva efter ett inifrånperspektiv och fånga vardagen ur tjänstemäns och olika kvinnogrupperns perspektiv, det vill säga utifrån vad feminister kallar situerad kunskap.¹⁷ Meningen är att inte uppfatta kunskap som universell och neutral utan som ofullständig och partiell.¹⁸ Utifrån detta synsätt har jag velat medverka till dialoger där samtliga deltagare får sin egen talan under undersökningen för att möjliggöra ett ömsesidigt utforskningsarbete som genererar ömsesidiga insikter. Den konsekventa användningen av situerad kunskap i forskningen har lagt grunden till en deltagande forskning. Det innebär att utrymme ges för att både kvinnonätverken och tjänstemännen får bestämma centrala frågeställningar i undersökningen utifrån sina positionerade kunskaper. Idén om deltagande forskning vilar på att aktörerna inte ses som studieobjekt eller informationsgruvor.¹⁹ Inte heller är det en fallstudie rörande specifika sätt att jobba, utan aktörerna ses som kunskapsskapare inom sina respektive rörelser och verksamheter.²⁰ Med hjälp av de gränsöverskridande mötena får förvaltningspersonal kunskap från min forskning och från kvinnornas perspektiv. Kvinnorna får bättre insyn i förvaltningens arbete och kommer via mig i kontakt med forskning som berör kvinnors delaktighet i politiken. Alltsammans ska leda till att stärka kvinnornas

förutsättningar att påverka den forskning och den förvaltning som berör dem, vilket i sin tur stärker deras förutsättningar att ta plats i politiska sammanhang. De kunskaper som har medvetandegjorts under processen gagnar de nätverk som tidigare varit involverade i att definiera kärnfrågorna. Min metod att arbeta med deltagande forskning representerar ett transversellt angreppssätt.

Att belysa kvinnors låga inflytande i samhällsutvecklingen är en komplicerad uppgift. Arbetet med deltagande observation på olika öppna möten har underlättat uppgiften att som manlig forskare få tillträde till en kvinnodominerad sfär. Då forskningsuppgiften har ägnats en offentlig sfär i kvinnors vardag har komplikationerna för att tillträda detta fält blivit mindre. Att i olika publikationer följa kvinnornas kamp för förbättringar bäddade för ett förtroendeingivande förhållande mellan mig, lokala kvinnogrupper och kommunala tjänstemän. Förhållandet vilade på en gemensam strävan efter positiva

Att belysa kvinnors låga inflytande i samhällsutvecklingen är en komplicerad uppgift.

förändringar i förvaltningen av platsen genom stärkande av kvinnors ställning. Dokumentation kring missförhållandena i samband med forskningsuppgiften har möjliggjort att jag fick en plats i kvinnonätverkens vardag. Genom att ha tagit del av och medverkat till förändringar gick

det att få tillträde till den sociala plattformen ur vilken kvinnor och tjänstemän agerar kring den lokala utvecklingen.

Förortsfeminismens villkor

Ett exempel på gränsöverskridande praktik mellan tjänstemän och invånare som jag har kommit i kontakt med, är när jag började följa olika möten som tjänstemän på medborgarkontoret hade organiserat inom ramen för den så kallade Fittjasatsningen.²¹ Mötena ägde rum på Forvägen, ett bostadsområde bestående av 780 lägenheter som kommunen hade sålt till ett privat bostadsbolag. Där var andelen medlemmar i hyresgästföreningen mycket låg. Merparten av dem som utnyttjar husen på dagtid är barn, hemmavarande och ensamma mödrar, pensionärer, mestadels kvinnor, många invandrade. Detta kunde ha spelat roll när de kommunala politikerna bestämde sig för att sälja ut bostadsbeståndet. Invånarnas bristande organisering kunde i sin tur ha spelat roll också för att hyresföretaget nästan struntade i underhållet av husen.²² Till flera möten med hyresgästerna, kom det nästan huvudsakligen kvinnor som klagade över den dåliga förvaltningen av deras boende. Det visade sig att många av problemen handlade om bostadsföretagens (både kommunala och privata) undermåliga underhåll och om en förnedrande särbehandling av hemmavarande kvinnor. Hos det privata bostadsföretaget som förvaltade lägenheterna var situationen särskilt akut. Under dessa möten blev det klart att ett av de viktigaste problemen handlade om invånarnas svårigheter att träffa varandra för att lösa sina problem och kunna driva sina krav gentemot såväl hyresvärden och den lokala förvaltningen som lokala politiker. Eftersom det handlade om hyresgästernas rättigheter blev tjänstemännen på medborgarkontoret viktiga aktörer för att väcka hyresgästernas mod att organisera sig och ta vara på sina medborgerliga rättigheter. I samarbete med hyresgästföreningen organiserades flera möten för att diskutera lokala problem som berörde såväl bostadsförvaltning som alla andra förvaltningar med verksamhet i Fittja. Men hjälp av denna gränsöverskridande praktik kunde många problem komma upp till ytan, vilket i sin tur kunde möjliggöra samverkan mellan olika instanser för att komma tillrätta med problemen.

Efter denna inledande period blev många politiskt underrepresenterade grupper synliga men utan att hinna delta i beslut om de olika investeringar som skulle förbättra livet i Fittja. Pengarna tog slut och jämställdhet hann bara skisseras. Mot bakgrund av utebliven jämställdhet och delaktighet träffades jag och tjänstemännen för att diskutera hur det skulle gå att driva en mer deltagande och jämställd planering. För att komma igång med det lade vi grunden för ett gränsöverskridande samtal mellan mig som forskare, områdesutvecklaren från

medborgarkontoret och kvinnor engagerade i olika kvinnonätverk.

Inledningsvis genomförde vi en lokalkonferens med alla tre parterna under hösten 2005. Med hjälp av denna konferens fick vi en diagnos över hur en del kvinnor upplevde sina liv i Fittja. Konferensen lockade drygt 30 kvinnor som bodde i olika områden i Fittja. Vi delade oss i tre grupper vilka i sin tur tog upp en rad teman som blev återkommande i de drygt 20 olika möten som vi organiserade under 2006. Temana utgjorde i sin tur en lägesbeskrivning över en uppsättning villkor som påverkar livet hos kvinnor som bor på en plats som Fittja. Ur dessa, som jag fortsättningsvis vill kalla för förortsfeminismens villkor, reser kvinnor en plattform med åtgärder för att förbättra sin situation och sin delaktighet i den lokala utvecklingen. I det som följer återger jag i grova drag ett urval av de villkor som kvinnorna berörde mest utförligt och återkommande under mötena och som skär igenom kommunens och landstingens olika ansvarsområden. Det handlar om kvinnors hälsa, behovet av gränsöverskridande mötesplatser för kvinnor och det lokala jämställdhetsarbetets tillstånd i Fittja.

Kvinnors ohälsa och låg delaktighet i politik hänger ihop

När det gäller kvinnors hälsa diskuterade deltagarna att majoriteten av kvinnor har dåligt självförtroende och har svårt att kräva tid för sig själva. De tog upp att många kvinnor blir misshandlade fysiskt och psykiskt i hemmet men inte vågar komma ut med sina problem på grund av skamkänslor. En del skräms av att bli ensamma och

Till flera möten med hyresgästerna, kom det nästan huvudsakligen kvinnor som klagade över den dåliga förvaltningen av deras boende.

förmår inte att lämna sina dåligt fungerande relationer. Inför dessa förutsättningar konstaterades att det saknas tillräckligt med hjälp och stöd för kvinnor i kommunen. De efterlyste arenor där kvinnor kan prata öppet om kvinnomisshandel inom familjen som ett stort samhällsproblem. Bortom kvinnomisshandel tyckte många vidare att kvinnors ohälsa i övrigt var akut:

”Många kvinnor dör av hjärtsjukdomar, men ingen problematiserar denna aspekt. Forskning om dessa ämnen är mansdominerad och osynliggör kvinnor och deras livsproblem.”

Med anledning av liknande inlägg upplyste kvinnor varandra om att det finns hälso-utvecklare som kan bokas för ett möte och att det även finns en folkhälso-grupp som kan ta fram ett utbildningspaket för människor som vill jobba utåt med frågan inom ramen för olika satsningar från landstingen. En viktig aspekt är hur kvinnor kopplar delaktighet i samhällslivet med kvinnors psykiska och somatiska ohälsa:

”Man måste må bra för att kunna hjälpa andra. Det är ungefär som när man åker flyg och varnas för att om en olycka inträffar se till att få hjälp själv först innan man hjälper sina barn och andra”

”Kvinnor som själv har många problem har högst ohälsotal i Botkyrka. Ändå ska de ta hand om barnen. Många av dem kan inte språket, saknar egna inkomster, etc., oftast är det barnen som tar hand om sina mödrar.”

Kvinnorna berättade att få tänker på att kvinnor själva måste må bra innan de engageras i andra saker och i andra människors problem. Det framgick att det finns ett samband mellan delaktighet i samhällsliv och kvinnors ohälsa. Låg delaktighet i politiken är tecken på att det finns stora sociala problem i samhället. Det kan handla om diskriminering, anpassningssvårigheter i samband med migration och arbetsrelaterade frågor, vilka konstituerar sig som ett sammanhang i sig. Det finns studier som visar att migration kan innebära att den invandrade får en sämre position på arbetsmarknaden, som också leder till sämre hälsa och att personen kan bli utsatt för nya risker. Den typen av inslag är vanligare bland kvinnor än bland män.²³ Andra studier visar att låg delaktighet i politiken på mångkulturella platser hänger samman med strukturell diskriminering. Många förortsbor uppfattar sig själva som en marginaliserad samhällsklass som inte blir tilltalad av det politiska etablissemangen och uteblir från valurnorna som ett slags protest eller bojkott mot valet. Det tycks uppstå en relation mellan känslan av tillhörighet och känslan av delaktighet, ”de som inte anses tillhöra samhället deltar förmodligen inte heller i dess officiella kanaler

Det framgick att det finns ett samband mellan delaktighet i samhällsliv och kvinnors ohälsa.

för politisk handling”.²⁴ Det finns studier som visar att kvinnor med låg utbildningsnivå löper större risk att bli sjuka än män i samma kategori. Kvinnor löper större risker på grund av ergonomiska villkor anpassade mer för män än för kvinnor. Vid sidan av det ligger fördelningen av hushållsarbetet som kvinnor utför i mycket större utsträckning än män.²⁵ Andra forskare har pekat på att

kroppslig integritet vid sidan av arbete och inflytande utgör tre grundläggande förutsättningar som måste vara uppfyllda för att kvinnor ska kunna njuta större politisk delaktighet.²⁶

Efter att ha lyssnat på kvinnorna i Fittja, framträder en intressant bild där delaktighet, bortom att vara en klass- och etnicitetsfråga, framför allt är en jämställdhetsfråga som hänger samman med den typ av ohälsa som främst drabbar politiskt underrepresenterade grupper av kvinnor.

Önskemål om en gränsöverskridande mötesplats

Vid sidan av hälsa är fördelningen av medel somagnar män på bekostnad av kvinnor ytterligare ett problem. När det gäller behov av gränsöverskridande

platser berättades att det finns gott om föreningar. Men en mötesplats för kvinnor, i synnerhet de äldre, saknas. Drygt 13 miljoner kronor går till föreningar varje år. En stor andel av dessa bidrag går i praktiken till manliga nätverk. Lokaler finns det gott om, men de används nästan enbart av män. När kvinnorna pratar om lokaler hänvisar de också till de många idrottsanläggningar som kommunen har byggt på senare år inom ramen för den så kallade upplevelsesatsningen.²⁷ Där har föreningar som ägnas åt medelklassporter som exempelvis nycirkus, innebandy och handboll varit de stora vinnarna. Kvinnor i Fittja konstaterar:

”Stora idrottsanläggningar är ofta bokade för killarnas klubbar.”

”Idrottsarenorna diskriminerar kvinnor. Kvinnor är inte elittänkande. De är mer sociala och mindre intresserade av konkurrens. Man måste jobba för att kvinnor ska känna sig hemma.”

Bortom frågor kring jämställdhet i den så kallade upplevelseindustrin, är dålig tillgång till vardagliga mötesplatser det som bekymrat kvinnorna mest. De ansåg att de är mycket splittrade trots att de träffas i alla möjliga sammanhang, i skolan och förskolan, i affärer, på buss och tåg för att gå till jobb och utbildning. Men kvinnor träffas sällan själva, så som många män gör i föreningslokaler utan krav på att passa barn och att utföra hemarbete. Det finns gränsöverskridande kvinnoverksamheter i föreningar som Verdandi och hyresgästföreningen som har egna lokaler eller i

föreningar som kan hyra billiga kommunala lokaler i skolorna. Där är problemet att mötesplatserna egentligen tas över av kvinnornas medföljande barn:

”Mötesplatser finns nästan mera för barnen som får mera plats än för kvinnorna. Barnen springer, skriker och stör möjligheter för kvinnorna att stanna där i lugn och ro.”

”Kvinnor vill ha lite frihet. Man går från en form av beroende till en annan ... det behövs nya former.”

Den här uppfattningen har delvis också splittrat kvinnorna. Det finns en stor grupp hemmavarande mödrar som anser att de måste ha barnen med sig när de träffar andra därför att de som hemmafruar inte vill eller inte får nyttja den kommunala barnpassningen. Frågan om behovet av åtminstone en gränsöverskridande mötesplats för kvinnor är en mycket viktig sådan, framför allt för kvinnors hälsa. För att upprätthålla social sammanhållning och psykosocial hälsa är kvinnor hänvisade till parkbänkar för att träffas:

”Kvinnor borde ha någonstans att ta vägen. På sommaren är det lättare eftersom vi träffas på gårdarna, men på vintern känner de sig lite grann som en björn som går i ide.”

Kvinnors förslag på ökad delaktighet i samhällets offentliga liv

Kvinnorna resonerade kring att de inte fick del av storstadssatsningen genom föreningar. Dessutom var storstadssatsningen

Männens försprång när det gäller att skapa, nyttja och tillhandahålla en offentlighet vilar på att de sällan överför sina föreningskunskaper till underrepresenterade grupper av kvinnor

präglad av projekt som för det mesta gagnade män eller pojkar, trots att rubrikerna talade ett annat språk: ”barn- och ungdomsverksamhet”. Många kände att deras delaktighet även begränsades av omsorgsroller som att ta hand om barnen och ansvara för att hjälpa dem med skolgången:

”I Sverige är barnen fortfarande kvinnors ansvar. Kraven på kvinnorna är höga och de kan inte avvika från den mallen.”

”Kvinnor har det största ansvaret för barnen. De måste bli minst lika utbildade som sina barn, för att hjälpa dem med skolarbetet.”

”Kvinnor har inte fått någon framträdande roll i den här kommunen.”

En del kvinnor har ganska låg utbildningsnivå och svaga kunskaper i svenska. Större krav på självstudier tvingar barnen att gå hem med sina läxor. Jämfört med barn som växer upp i medelklassfamiljer med svenska som modersmål, ställs barnen från hyreshusen i Fittja inför mycket

tuffare villkor, eftersom föräldrarna har svårigheter att sätta sig in i de kunskapsområden som barnen ska tränas i för att klara skolgången. Utslagningen från skolan har under vissa perioder varit så hög som nära 55 procent av alla barn som går ut nian i Fittja. Nu har det blivit mycket bättre, då andelen har minskat till 28 procent under 2006.²⁸

När frågan om kvinnors roll i hemmen togs upp, tänkte naturligtvis många på männen och deras roll i förhållande till barnens behov hemma, i skolan och på fritiden. I diskussionen började de efterlysa ett helhetsgrepp kring jämställdhetens utmaningar som involverar mäns ansvar i hemmet och för barnens skolgång. Kvinnorna resonerade kring att det redan finns ungdomsfullmäktige och handikappråd som kommunen använder som remissinstans i olika sammanhang. Mot bakgrund av de problembilder som kvinnorna tecknade för varandra, framfördes nödvändigheten av att inrätta ett jämställdhetsråd i kommunen för att exempelvis införa jämställdhetsklausuler i samband med beviljandet av föreningsbidrag.

Helhetsgreppet ansågs vara en förutsättning för att kvinnor ska kunna ha tillgång till en lokal offentlighet. Männens försprång när det gäller att skapa, nyttja och tillhandahålla en offentlighet vilar på att de sällan överför sina föreningskunskaper till underrepresenterade grupper av kvinnor som de själva har kontakt med. Egentligen tvingas dessa kvinnor offra sin egen fritid för att männen ska ha sitt eget offentliga liv. En av kvinnorna beskriver situationen på följande sätt:

”Männen (och föreningar) trampar alltid vägen först. De lär sig regler och rutiner, språket, stadgar. För att kvinnor ska kunna ta del av samhällslivet måste andra krafter utifrån sättas igång. Samhället måste hjälpa till.”

Vid sidan av ohälsa, sämre möjligheter till mötesplatser, den jämställdhetsblinda fördelningen av föreningsbidrag, konstaterades att bristande solidaritet från män i förhållande till kvinnor också har inverkan på underrepresenterade kvinnors delaktighet i offentligt samhällsliv. Dessa villkor kan bidra till att stärka männens redan starka dominans i den lokala offentligheten och rentav bidra till att reproducera patriarkatet.²⁹ Det är just inom ramen för mäns bristande solidaritet gentemot kvinnorna som jämställdhetsarbete, och i synnerhet inrättandet av ett kvinnoråd, togs upp som nödvändigt. Om kvinnor ska kunna ha en chans att hävda sig i den lokala offentligheten, måste kvinnorådet bildas med stöd utifrån. Det här var ett krav som egentligen framfördes gång efter annan under de drygt 20 olika möten som vi genomförde under året. Frågan då var hur kvinnor skulle hantera solidaritet både från det omgivande samhället och från varandra för att komma dit.

**Som forskare fick jag
uppdraget att kartlägga
de olika mötesplatser
som kvinnor har i Fittja.**

Gränsöverskridanden mellan förvaltning, forskning, och politik

Ett steg för att underlätta framväxten av både ett kvinnoråd och en lokal gränsöverskridande kvinnooffentlighet var att arbeta för ett kvinnohus. På den punkten blev betydelsen av konkreta gränsöverskridande taktiker intressant att uppträcka. Efter att ha blivit varse de diverse premisser som påverkar gränsöverskridanden i den lokala förvaltningen (jämtegrering), och i den embryonära kvinnorörelsen som samlades under konferensen, var det dags att ta nästa steg. Den lokala områdesutvecklaren fick ansvar från kvinnorna för att förankra deras idéer hos sina kolleger inom den så kallade områdesgruppen, där tjänstemän från olika förvaltningar i Fittja samordnas. Som forskare fick jag uppdraget att kartlägga de olika mötesplatser som kvinnor har i Fittja. Kvinnorna skapade en referensgrupp som skulle fortsätta att träffas för att planera andra aktiviteter för kvinnor med siktet inställt på att samarbeta med varandra, och för att fortsätta interagera med både forskare och områdesutvecklaren i Fittja.

För att samordna de fortsatta utbytena mellan de tre parterna bestämde vi att träffas ungefär varannan vecka för att informera varandra om hur arbetet utvecklades. Det som kan vara intressant att problematisera är hur interaktionen kring de nämnda aspekterna fortsatte. Ett centralt mål blev att skaffa sig en mötesplats för att hålla igång aktiviteterna. En detalj som är viktig att hålla i minnet, är

att den lokala kvinnogruppen utgjorde en liten "förtrupp" som skulle kunna kommunicera våra aktiviteter till kvinnorna i Fittja och vice versa. Här ställdes vi inför stora risker. När så kallade referensgrupper formeras bildar de också lokala eliter som inte alltid meddelar målen till medborgarna. Ofta består dessa eliter av manliga nätverk som tjänstemän initierar och som omedvetet systematiskt utesluter kvinnor och andra underrepresenterade grupper från deltagande i den lokala utvecklingen som de arbetar med.³⁰

När vi undersöker interaktionen mellan folkrörelser och förvaltning, är det viktigt att vara medveten om maktförhållanden som uppstår när tjänstemän skapar nätverk som är tänkta att företräda medborgarna. Tjänstemän kan välja mellan att ha en manipulativ relation till lokalbefolkningen genom att driva förankring³¹ eller istället driva en ansats baserad på kommunikativa dialoger och passa in i vad John Forester kallar för den progressiva tjänstemannen.³² Vi ska också vara medvetna om att båda är inramade i olika typer av vad exempelvis urbanforskare som ägnat sig åt regimteori kallar för "urbana partnerskap". Det är ett paraplybegrepp för att beskriva den fragmentariska stadspolitik som uppstått i kölvattnet av de lokala välfärdsregimernas sönderfall. Urbanforskare menar att effektivitet med marknadsrelaterade förtecken, snarare än demokrati och offentlig politisk styrning, kännetecknar en utveckling som på senare år fått fäste i Sverige. Den har blommat upp med iscensättningen av den nya urbana politiken som har markerat ett skifte från folkstyrelse (*government*) till nätverkspoli-

tik (*governance*).³³ Samma utveckling har även kritiserats som ett skifte från generell till selektiv välfärd.³⁴

Denna typ av nätverksstyrning är problematisk. Men med tanke på dess spridning och omständigheterna kring kvinnors underrepresentation i den lokala planeringen, var det svårt att undvika att tillgripa en sådan ansats. Eftersom inget talar för att praktiken kommer att upphöra av sig själv, var min idé att de här grupperna också skulle kunna användas för att bilda embryon som utvecklar möjligheter till underrepresenterade kvinnors organisering. De kan i bästa fall bidra till att demokratisera fördelningen av resurser och ställa radikalare krav på demokratisering av förvaltningen i allmänhet. Här kunde kvinnors förslag om ett kvinnoråd/jämställdhetsråd utgöra en intressant början, tyckte jag. Som jag ser det uppstår här en typisk *in-and-against-the-state*-situation.³⁵ I varje fall fortsatte jag mitt arbete utan att göra stora ansträngningar för att problematisera denna aspekt med vare sig områdesutvecklaren eller kvinnorna. Jag återkommer till detta i slutet av artikeln.

Delvis medvetna om nätverksstyrningens fallgropar fortsatte vi med att diskutera flera olika utvägar för att samordna våra krafter under denna första period som präglades av en sorts erkännande och lära känna varandra. Kvinnorna kunde på så sätt börja hitta såväl affiniteter som skilda ståndpunkter. Vid slutet av perioden blev det klart, mycket tack vare områdesutvecklarens engagerade påtryckningar i områdesgruppen, att vi fick en lokal där alla tre parter kunde vara eller träffas under eftermiddagarna sista söndagen varje

månad. Vi började planera aktiviteterna inför dess öppnande. På förslag från en av kvinnorna i referensgruppen bestämde vi oss för en metodologi där vi istället för ett färdigt program skulle bjuda kvinnor att bara komma och umgås.

Man kan undra vad som var syftet med att inte ha ett program att följa. Vi resonerade oss fram till att kvinnor skulle få uppleva möjligheten att komma utan krav på motprestation. Andra forskare har varit kritiska till liknande uppfattningar eftersom de inte anses leda till emancipatoriska verksamheter och snarare passiviserar kvinnorna.³⁶ Vår utgångspunkt var att det var precis tvärtom. Om vi hade krävt en emancipatorisk prägel från början, hade vi kört över kvinnors potentiella möjligheter att bestämma inriktningen själva. Som jag nämnde ovan stod vi inför risken att skapa en liten elit. Här var det viktigt att bestämma sig för att lyssna på vad många kvinnor hade att förmedla. Istället för att uppge oss som representativa antog vi, på förslag från en av kvinnorna som satt i referensgruppen, rollen som någon sorts ombud för alla dem som inte var där.³⁷

Kvinnorna kunde på så sätt börja hitta såväl affiniteter som skilda ståndpunkter.

Jämställdhet och feministisk solidaritet

Den andra perioden inträffade under hösten 2006. Vi träffades under tio tillfällen, hälften för att planera och hälften för att medverka i mötena som skulle bli öppna för samtliga kvinnor i Fittja. Arbetet mellan mötena ställde prov på hur kvinnorna hanterade sina olikheter. På samma gång agerade kvinnorna för gränsöverskridande aktiviteter som aviserades i de gemensamma mötesplatserna. Å ena sidan skulle kvinnorna bli starka i sina egna respektive nätverk och föreningar, å andra sidan skulle deras aktiviteter växla till etableringen av en starkare uppsättning av gränsöverskridande aktiviteter för alla kvinnor. Inom feministisk teori har flera förklarat hur transversell politik utgår från en dialogisk process där varje medverkandes situerade kunskaper och dess självreflexiva subjekt blir erkänt. Italienska feminister har begreppsliggjort detta som *rooting*. På samma gång förekommer också ett moment av växling, eller *shifting*, där de medverkande lever in sig i de andras situationer och positioneringar. Ett villkor för att detta ska äga rum, är att de medverkande, ungefär på samma sätt som i Fittja, delar samma värdesystem och deltar i samma epistemologiska gemenskap.³⁸

Det första mötet i augusti upptogs av en diskussion kring demokrati där inslag av erkännande av varandras positioner och växlingar kom till uttryck. Just då pågick ett intensivt arbete för att öka valdeltagandet inför valet 2006. Flera av kvinnorna i nätverket fick möjlighet att tjänstgöra i kommunen som demokratiinformatörer. När vi kom till mötet kändes det som att politik fanns i allas munnar. En av de frågor som vi gick in på handlade om jämställdhet. En av kvin-

norna från hyresgästföreningen berättade att hon hade jobbat tillsammans med en annan av kvinnorna som satt i referensgruppen med vad de kallade för Kvinnonätet. Hon tyckte inte om idén att inrätta en träffpunkt enbart för kvinnor därför att den, enligt henne, gick emot strävandena efter jämställdhet i samhället. Hon var kritisk mot att kommunen finansierade Bocenters kvinnoaktiviteter. Det var allas skattemedel. Varför ska männen uteslutas?, frågade hon. Områdesutvecklaren förklarade att Bocenters mål inte var att särskilja och utesluta männen. Utan att Bocenter är till för alla invånare och skulle vara öppet varje dag. Men en enda kväll i slutet av varje månad skulle denna typ av öppet hus finnas

Flera av kvinnorna i nätverket fick möjlighet att tjänstgöra i kommunen som demokratiinformatörer.

för att enbart kvinnor ska träffas och knyta kontakter med varandra. En av kvinnorna påminde om att de utesluts från inflytande i många föreningar som i praktiken fungerar som om de vore "herrklubbar". När denna diskussion var igång kom en kvinna in som just då arbetade som samhällsinformatör inför valet, också hon från hyresgästförening-

en. Hon instämde i att många kvinnor utesluts från föreningsverksamheter. Hon passade på att påminna om att bland de hundratals föreningar i kommunen, var det ytterst få som leddes av kvinnor.

Vid tidigare möten hade flera lagt märke till att när kvinnor träffas frågar de hur männen har det, istället för att fokusera på egna problem. Jag frågade om någon visste om männen diskuterade hur kvinnorna i Fittja hade det när de träffades i sina föreningar. En av kvinnorna förklarade att föreningar är ställen där män kan vara för sig själva, ställen där många män övar sig i oförmågan till empati och att vara ännu mera egoistiska. Eftersom kvinnor får mindre tillträde till männens föreningar blir denna fråga egentligen en sak för mig att reda ut. Kvinnan som introducerade diskussionen ansåg att många kvinnor kan ha hamnat i en underordnad roll på grund av religion. Men samhällsinformatören berättade att hon var djupt religiös och klargjorde att religion i själva verket inte har med kvinnors underordnade roll och låga politiska eller samhälleliga delaktighet i Fittja att göra. Istället är det andra saker som påverkar. Hon berättade att hon har fyra barn och att hon snart skulle börja förvärvsarbeta igen efter att ha varit föräldraledig. Att ta hand om både hemmet och barnuppfostran vid sidan av förvärvsarbetet var mycket påfrestande, tyckte hon. Hon gav flera exempel på hur många män tänker och tar sig friheter hemma, just på grund av sin roll som "försörjare", trots att kvinnor arbetar hemma utan lön. Det är detta ständiga arbete som kringskär möjligheter för många kvinnor att ha egen fritid för att kunna gå till föreningar. Medan männen har råd att gå till föreningar för att träffa andra män, sitter kvinnor hemma isolerade från andra kvinnor, bundna till barnen

och hemmet, menade hon. Det var inte religionen som ledde till underordning. Genom att påvisa andra aspekter bidrog samhällsinformatören till att minska polariseringen mellan kvinnorna för att istället fokusera på andra viktigare former av förtryck som drabbar kvinnor i allmänhet.³⁹

Samhällsinformatören fortsatte med att berätta om sitt arbete som samhällsinformatör, vilket för henne innebar att gå runt och uppmuntra kvinnor att först och främst rösta. Hon gjorde andra kvinnor medvetna om att de måste kräva tillbaka ett eget liv vid sidan av familjen. Om kvinnor saknar möjlighet till egen fritid blir det svårt för dem att engagera sig i andras situation. Kvinnan som introducerade diskussionen tyckte att kvinnor som samhällsinformatören borde överväga om det är så klokt att överhuvudtaget hjälpa andra så mycket. Hon var kritisk till att kvinnor som har problem ska ägna sig åt att hjälpa andra kvinnor. Kvinnor bör i första hand ha tid för sig själva och leva sitt eget liv, tyckte hon. Här framkom också att solidaritet mellan kvinnor kunde villkoras till flera saker. Två positioner stod mot varandra. Den ena att utsatta kvinnor kan kämpa sig fram till egen fritid. Tillsammans med andra kan detta bli upprinnelsen till en trend som kan övergå till en rörelse. Den andra uppfattningen var att utsatta kvinnor ska driva denna kamp bara för sin egen skull och ensamma. Deras utsatthet ger dem inte "behörighet" att hjälpa andra utsatta.⁴⁰

I diskussionen kring jämställdhet som refereras ovan var de flesta kvinnor eniga om att de ska kämpa för en mötesplats för kvinnor. Men vissa tyckte att målet var

svårt att uppnå utan det solidariska stödet från männen. Diskussionerna kring jämställdhet ledde ofta till dessa positioner samt ett växlande mellan att stärka varandra som grupp, *rooting*, och vända sig utåt för att söka stöd och solidaritet, *shifting*. Några tyckte att "jämställdhetssnacket" kan bli bedrägligt därför att det alltid slutar med en diskussion om männen; kvinnors möjligheter att erhålla solidaritet villkoras alltid till att männen ska gå med på dessa för att de ska få legitimitet.

Samarbete för att bilda en transnationell kvinnoförening

Efter riksdagsvalet 2006 träffades vi igen. Kvinnorna i en av föreningarna hade fått möjlighet att driva öppen verksamhet varje söndag. Flertalet kvinnor som varit så engagerade i politiska diskussioner uteblev från mötet. Föreningen tog fram ett detaljerat program som för dagen bestod av att kvinnorna skulle arbeta med att virka halsband och förbereda pysseljobb inför julen. En politisk diskussion som jag trodde skulle äga rum uteblev helt. Vi gjorde upp om att nästa möte skulle handla om hälsa och att samma förening skulle organisera mötet. När vi kom dit igen fungerade mötet som det var planerat. Kvinnorna från föreningen tog fram sitt material och började virka. En av medlemmarna höll i ett föredrag om benskörhet, som hon tyckte var ett stort problem bland många äldre kvinnor i Fittja. Därefter ledde hon en gymnastikstund och visade övningar som kvinnor skulle kunna klara av att göra. En kvinna i hög ålder tyckte att det hela var för avancerat och satt kvar på sin stol. Hon var allmänt skeptisk till hela gymnas-

tikstunden, medan de som inte var rörelsehindrade började diskutera möjligheten att ha danskvällar som ett sätt att motivera. Det här är en intressant detalj som jag utvecklar längre fram.

Till detta andra möte efter valet hade de som tidigare varit mer intresserade av politik också kommit. Diskussionen om motion och dans varvades med överläggningar om att göra om nätverket till en internationell kvinnoförening. De hade nu träffats flera gånger och det kändes som om det var dags för ett djupare gränsöverskridande. Det steget krävde tillvaratagandet av gemensamma erfarenheter men även samarbetsvilja:

”Det krävs samarbetsvilja. Vill kvinnor vara i en förening och vara där och jobba där?”, frågar en 50-årig kvinna.⁴¹

”Det handlar nog mer om att man inte har den vanan. Det är ett uttalande från dem själva, och det är ganska många här i Fittja, som jag talar om och som jag har talat med. De vill ha någonting seriöst och någon som håller i det”, säger en 70-årig kvinna.

”Ja, för de flesta är det så”, tillägger en annan 50-årig kvinna.

”Nu talar jag om de här kvinnorna som aldrig varit med i en förening och som aldrig kommer att vara det”, fortsätter den 70-åriga kvinnan. ”Vi måste hela tiden rannsaka oss vad vi egentligen har pratat om hela tiden från första början. Och det är kanske fel. Jag tycker att vi har gjort en hel del för att göra försöket,

och sen får någon professor gissa ut det här, var du nu jobbar någonstans [syftande på forskaren]. Jag menar att man måste ha bött och levt här för att känna det här området ordentligt. Och sen var det någon som sade att det var bara i Fittja som kvinnor har ont i kroppen. Det är inte bara i Fittja, utan det handlar om alla kvinnor, och speciellt i såna här liknande områden som byggdes på 1970-talet.”

”Det är jätteokej som du säger”, tillägger en till 50-årig kvinna. ”Det är många som inte är vana vid att gå med i föreningar, men nu vill vi göra det. Eller hur?”

”Det är en liten procent som vill ha det så”, fortsätter den 70-åriga kvinnan. ”Den största procent vill ha en verksamhet på dagtid, inte lördag och söndag, på dagtid där man kan gå och få en bit mat. Det ska finnas symaskiner där. Då är det där dagliga verksamheten. Det är den jag är ute efter, där man når varandra på ett bättre sätt, tycker jag.”

Ovan citat handlar dels om kvinnors rädsla, villkor och ovana att driva föreningar på en plats som Fittja, dels om vad kvinnorna hoppas att verksamheten ska bli i det framtida kvinnohuset som den tänkta föreningen ska kämpa sig fram till. Huset skulle bli första steget i uppbyggnaden av en kvinnooffentlighet. För att övervinna rädslan att driva föreningar utgick de från de samlade erfarenheter som fanns hos kvinnorna. Några var redan förenings-

ledare sedan många år. Vi lyckades få ihop en arbetsgrupp med personer från olika grupper som var positionerade på olika sätt som kristna, muslimska, filip-pinska, svenska, irakiska och som bodde i olika områden i Fittja.⁴² De tog på sig att ta fram ett förslag på stadgar, föreningsstyrelse och en verksamhetsplan till nästa söndagsträff. Just vid slutet av mötet berättade områdesutvecklaren att hon var tvungen att åka till Asien och hälsa på sin mor som hade varit sjuk under en lång tid. Hon skulle komma tillbaka i januari 2007.

Nästa möte blev ännu bättre organiserat. Drygt tjugo personer deltog. Under detta möte offentliggjorde kvinnorna att de hade hunnit bilda föreningen och att de höll på att registrera den hos myndigheterna. När vi satt och åt berättade kvinnorna i arbetsgruppen om vad som hade fått dem att komma överens och vad som egentligen fick dem att sätta igång:

”Vi tycker att områdesutvecklaren har gjort ett så otroligt stort jobb för oss. Vi vill göra henne lite glad när hon kommer tillbaka från Asien genom att som present överraska henne med nyheten att vi har bildat föreningen och att vi har bestämt oss att kämpa för ett kvinnohus.”

I kvinnornas sätt att presentera det hela, var det viktigaste inte att bygga föreningen eller att komma på många möten och mobilisera hundratals personer. Utan det viktigaste var att göra områdesutvecklaren glad. Det var det centrala. Det kanske låter banalt, men det var det inte alls! Respekt och uppskattning för en kvinna som kämpar för dem var det som fick dem att ta itu med inbördes meningsskiljaktigheter.

Flera andra forskare har också lyft fram känslor som betydelsefulla inslag i underrepresenterade gruppers upplevelse av exkludering och diskriminering i samhället.⁴³ Som jag visat i artikeln har kvinnors medvetandegörande av skamkänslor, förnedring, bristande solidaritet och omtanke spelat en framträdande roll för hur de upplever livet i Fittja. Här visades också hur kvinnor lyckades mobilisera kärlek, respekt, uppskattning som viktiga aspekter för att lyckas med sina gränsöverskridande ambitioner att bilda en internationell kvinno förening som kunde hjälpa dem i kampen för ett kvinnohus. Känslor fortsatte att flöda under avslutningsfesten i december. Mötet sammankallades av samma förening. De halsband som kvinnor virkade under tidigare tillfällen såldes till förmån för katastrofdrabbade i ett land i Östasien. En ny grupp latin-

**Kvinnors medvetande-
görande av skamkänslor,
förnedring, bristande solidaritet
och omtanke har spelat en
framträdande roll för hur de
upplever livet i Fittja.**

amerikanska kvinnor anslöt sig till festen. Vi var drygt 60 personer. Kvinnorna var på väg att bli en grupp med vana att organisera gränsöverskridande aktiviteter.

I början av januari 2007 gjorde vi en utvärdering av hela processen och vi var mycket glada över årets framgångar. Den 70-åriga kvinnan som hade bott i Fittja

”Det var inte det vi hade drömt om att vi skulle få tillbaka”

sedan decennier hade varit mycket engagerad i att driva frågan om ett kvinnohus. När hon fick ta till orda för att berätta om sin utvärdering sade hon:

”Jag ska säga så här, det är säkert inget fel på det här. Det är inte så att jag kritiserar det. Men det jag fortfarande saknar är en mötesplats för kvinnor. Männan har fortfarande sina ’herrklubbar’ som jag har sagt hela tiden. Där ställer man inga krav på att man ska studera eller göra något. Där är man bara för att träffas, och det var det som var min utgångspunkt. Och det har vi misslyckats med. Det blev inte så. Jag tror att det är svårt att komma igång med det. Det vore bra om vi då hade en heltidsanställd eller en deltidsanställd som tog hand om det där, och såg till att man bara fick komma och bara vara. Att det inte ställdes krav på att man skulle göra det eller att man skulle kursa. Och det är tydligen så att det funkar inte. Jag säger inte det för att kritisera utan det var inte det vi hade drömt om att vi skulle få tillbaka.”

Flera saker är intressanta att problematisera i hennes insikter. Den första handlar förstås om den komparativa ansatsen som illustrerar kvinnors situation jämfört med männens. Männens behov att träffas tillmäts ett stort värde, med resultatet att deras mötesplatser ”inget kostar”, utan blir en universell rättighet som ska finansieras med skattemedel. Kvinnors behov av att träffas tillmäts knappast samma värde, med resultatet att deras mötesplatser ”kostar” och istället blir en selektiv rättighet som kvinnor måste argumentera för. För att kvinnor ska få del av det allmänna kassa avkrävs de en rad olika motprestationer. Kvinnors behov av en gränsöverskridande mötesplats aktualiserar ett kraftspel mellan den generella välfärden och den selektiva välfärden som är intressant att fortsätta problematisera från ett jämställdhetsperspektiv.

Den andra aspekten handlar om att hon ger ett tydligt förslag på hur verksamheten ska fungera för att den ska leva upp till vad som krävs för en mötesplats för kvinnor, nämligen en lokal (för vilken det redan finns finansiering – den sponsras av det kommunala bostadsföretaget) samt en eller två personer som ska få lön för att hålla igång aktiviteterna och ta hand om mötesplatsen.

Den tredje aspekten sammanfattas i sista meningen ”*det var inte det vi hade drömt om att vi skulle få tillbaka*”. Vad menade hon med det? Här vill jag belysa två av många möjliga förklaringar. Den ena är att alla hade vunnit på att delta i processen. Som forskare har jag fått tillträde till ett projekt att engageras i, likaså områdesutvecklaren, några föreningar har konsoli-

derats och förmår att driva gränsöverskridande verksamheter. Men den 70-åriga kvinnans väninnor? De farhågor som jag hade om bildandet av ett exkluderande nätverk som kännetecknar den nyliberala nätverksstyrningen höll till slut på att besannas. I sammanhanget var det uppenbart att den 70-åriga kvinnan och andra med nedsatt rörlighet i hennes ålder inte hade sett spåren av de framgångar som vi var så glada över. Hur kommer det sig, tänkte jag när hon utvärderade processen under mötet. Hon var själv frånvarande under flera möten, min undran då var hur kunde hon diskvalificera hela det arbete vi hade genomgått? Men det fanns en logik i hennes kritik. Egentligen var det helt irrelevant hur många gånger hon hade varit på söndagsmötena. Det var inte det frågan handlade om. Som hon hela tiden hade framfört, är en daglig verksamhet det som hon efterlyser. Dessutom hade hon berättat för mig att hon ofta uteblir från söndagsmötena därför att det är just på söndagar som hon ofta träffar sina vuxna döttrar och barnbarnen. Inte sällan blir det födelsedagsfirande och kalas. Detsamma gällde för hennes kamrater, som inte heller brukade komma. De deltar inte i våra söndagsmöten, men deltar desto mera i sina egna där de dessutom är allt annat än anonyma kämpar. Hon fortsätter att träffa sina väninnor utanför Fittja centrums nollgradiga portingång, som än så länge är deras stora erövring när det gäller mötesplatser. Hon berättade att hon, som något slags ombud,⁴⁴ ville berätta för väninnorna om att en mötesplats för att umgås i lugn och ro äntligen hade inrättats där de skulle kunna träffas utan krav på motprestation.

Slutord

Jag tror att det finns få ställen i Sverige där kvinnors förståelse för sin egen underordning är så djup och nyanserad som den kan vara på en plats som Fittja. Kvinnorna pratade om att deras delaktighet i samhällslivet hänger samman med intersektionen av en rad villkor gällande på en plats som Fittja – förortsfeminismens villkor – som kräver ett nytt sätt att arbeta mellan kvinnorörelser, förvaltningar och forskare.

Vad jag har strävat efter, är att bidra till diskussionen om gränsöverskridanden mellan politik, förvaltning och forskning. Utgångspunkten är hur det i Fittja utspelas ett mikrokosmos av situerade kunskaper, intersektionaliteter och gränsöverskridanden som kan återspegla samma typ av kamp som berör kvinnors liv på global nivå. Gränsöverskridanden kan medföra mycket positivt. Men vägen kantas också av fallgropar som är viktiga att se upp för. I det transversella arbetet är det viktigt att inte ta för stora steg där konkret stöd och solidaritet kan lyfta en del kvinnor på samma gång som det fortsätter att osynliggöra de mest politiskt underrepresenterade.

Jag tar med mig erfarenheter av både fallgropar och framgångar för att fortsätta verka för en deltagande och jämställd planering och en deltagande forskning.

En gränsöverskridande praktik behövs mellan dem som arbetar med och forskar om och mot diskriminering, segregation och rasism, och dem som gör detsamma för jämställdhet inom forskning, politik och kommunal förvaltning. Den transversella ansatsen grundlägger på så sätt processer som kan leda till att politiskt underrepresenterade grupper av kvinnor uppnår ett större inflytande i det kommunala förvaltningsarbetet, i den feministiska forskningen som berör dem, vid sidan av att kunna närma sig varandra, andra underrepresenterade grupper på lokal nivå och vidare konstellationer som verkar i regionen, landet och världen.

Noter

- 1 Se Juan Velásquez: "Storstadssatsningen och den saknade jämställdheten", *Plan* nr 5-6 2001, s. 232-235.
- 2 Jag kommer fortsättningsvis att bara referera till gruppen politiskt underrepresenterade personer bland kvinnor boende i Fittja. I gruppen kan ingå invandrade, personer med låg utbildningsnivå och personer med nedsatt rörlighet.
- 3 Med termen politiskt underrepresenterade menar jag underrepresentation i det politiska sett som ett fält. Jag ansluter mig så till Chantal Mouffes tolkning av det politiska och hänvisar till kvinnors underrepresentation i politiska institutioner, såväl som i arenor som kräver kvinnors närvaro i den kommunala förvaltningen, eller i det civila samhällets föreningar. Se Chantal Mouffe: "Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism", *Social Research*, Vol. 66 (3) 1999, s. 745-758. Om kvinnors närvaro i politiken se även Maud Eduards: *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*, Liber 2002.
- 4 Cynthia Cockburn & Lynnette Hunter: *Soundings, a Special Issue on Transversal Politics* No. 12 (Summer). 1999.
- 5 Bland de senaste årens satsningar kan man räkna sådana som blommansatsningen (efter statsrådet Leif Blomman 1995-1997), Fittjasatsningen (1997-2000) och storstadssatsningen (2001-2005).
- 6 Ettårsplan för Områdesgruppen i Fittja. Botkyrka kommun, 2006-09-22
- 7 Arbetet har utförts i Fittja inom ramen för ett treårigt forskningsprojekt finansierat med anslag från Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggnad, FORMAS. Projektnummer 2005-1956.
- 8 Nira Yuval-Davis: "Women, Ethnicity and Empowerment", *Feminism and Psychology* 4(1) 1994, s. 179-98.
- 9 Min egen översättning av Cockburn & Hunter 1999, s. 88, citerat i Nira Yuval-Davis & Marcel Stoetzler: "Imagined Boundaries and Borders - A Gendered Gaze", *European Journal of Women Studies*, Vol 9(3), 2002, s. 341.
- 10 Här vill jag göra som Cockburn, det vill säga tacka alla källor från vilka jag selektivt utgått för att komma fram till den här sammanfattningen. Rörande situerad kunskap har jag utgått från Kum-Kum Bhavnani: "Tracing the Contours: Feminist Research and Feminist Objectivity", *The dynamics of 'Race' and Gender: Some Feminist Interventions*, 1994; Patricia Hill Collins: "It's All in the Family: Intersections of Gender, Race and Nation", *Decentering the Center: Philosophy for a Multicultural, Postcolonial and Feminist World*, Uma Narayan & Sandra Harding (red.), Indiana University Press 2000; Floya An-

- thias: "Begreppet 'translokalisering' och teorier kring social stratifiering: Frågor om genus, etnicitet och klass", *Rasism i Europa: Arbetsmarknadens flexibla förtryck*, Katarina Mattsson, & Ingemar Lindberg (red.), Agora 2004; Paulina de los Reyes & Diana Mulinari: *Intersektionalitet*, Liber 2005; vad gäller begreppet *transversal politics* har jag utgått från Cynthia Cockburn: *The Space Between Us*, Zed books 1998; Nira Yuval-Davis: *Gender and Nation*, Sage 1997. Catherine Eschle: *Global Democracy, Social Movements and Feminism*, Westview 2001; samt Patricia Hill Collins: *Black Feminist Thought*, Routledge 2000. På samma sätt som Cynthia Cockburn, uppger jag sidorna bara när jag citerar specifik data.
- 11 Cockburn 1998.
 - 12 Eschle 2001.
 - 13 Nira Yuval Davis: "Intersectionality and feminist politics", *European Journal of Women's Studies*, Vol. 13, No. 3, 2006, s. 193-209.
 - 14 Carmen Echeberria & Mercedes Larrañaga: "La igualdad entre mujeres y hombres: Una asignatura pendiente", *Revista de Economía Pública, Social y Cooperativa*, Nro. 50, Noviembre 2004, s. 11-35. Maria Gonzalez-Moreno: "El Género: Un enfoque transversal en las políticas de salud del estado venezolano", *Revista Venezolana de Gerencia*. Vol. 9 (27) 2004, s. 395-413.
 - 15 Yuval-Davis 2006.
 - 16 Se Cynthia Cockburn: *The Local State - Management of cities and people*, Pluto, 1977.
 - 17 Donna Haraway: "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and The Privilege of Partial Perspective", *Feminist Studies* 14, (3) Fall 1998, s. 575-599.
 - 18 Ibid.
 - 19 Kim England: "Getting Personal: Reflexivity, Positionality, and Feminist Research", *Professional Geographer*, 46 (1) 1994, s. 80-89.
 - 20 Catherine Eschle & Bice Maiguascha: "Research in Progress - Making Feminist Sense of 'the Anti-globalisation Movement'", *Ephemeris* Vol. 5 (2) 2005, s. 216-220, www.ephemeraweb.org.
 - 21 Fittjasatsningens arbete gick ut på att bemöta segregationens konsekvenser genom att stärka lokalbefolkningens möjligheter att bestämma mer om hur den lokala utvecklingen skulle föras för att integrera invånarna både till varandra och till regionens utveckling. Insatserna berörde skolutveckling, upprustning av den lokala infrastrukturen, stärkande av sociala nätverk och det lokala föreningslivet. Satsningen pågick med statligt stöd mellan 1997-2000. Delvis med erfarenheter från hur det lokala arbetet fördes på platser som Fittja skapades en stortadsdelegation för att teckna lokala utvecklingsavtal mellan staten och kommuner om vidare satsningar på 21 andra liknande områden i Stockholm, Göteborg och Malmös storstadsregioner. Dessa avtal berörde sysselsättning, socialbidragsberoende, språkinsatser, skolinsatser, vuxenutbildning, områdesutveckling och trygghet, folkhälsa, demokrati och delaktighet. Avtalen låg inom ramen för en ny storstadspolitik som genom storstadsatsningen pågick mellan 2001-2005 till en kostnad av drygt 4 mdr. kronor. Mer om satsningen, inklusive dess utvärderingsskörd, finns att läsa på <http://www.storstad.gov.se/>
 - 22 Se Juan Velásquez: "Ur askan i elden. Nyliberal urbanpolitik mot boendesegregation, diskriminering och integration", *Socialistisk debatt* 3-4 2002, s. 28-33. Av samma författare: "Kvinnors möten kring förvaltningen av mångkulturella platser - lokala perspektiv och strukturella hinder", *Speglingar av rum - Om könskodade platser och sammanhang*, Birgitta Andersson, Tora Friberg, Carina Listerborn och Christina Scholten (red.), Brutus Östlings bokförlag Symposion, 2005, s. 235-251.
 - 23 Sharareh Akhavan: *The health and working conditions of female immigrants in Sweden*, avhandlingar från Karolinska institutet, 2006.
 - 24 Se t.ex. Ellie Vasta, 1991:174, John Solomos, 1991:238; Ove Sernhede, 2002:222 citerade i Magnus Dahldstedt: "Det är inte mitt samhälle", *Demokrati på svenska*

- Om strukturell diskriminering och politiskt deltagande, Magnus Dahlstedt & Fredrik Hertzberg: SOU 2005:112, s.136-138. Fritzes 2005.
- 25 Raymond Dahlberg: *Health and Working Conditions among Low-educated women*, avhandlingar från Karolinska institutet, 2005.
- 26 Gunnel Gustafsson, Maud Eduards och Malin Rönnblom (red.): *Towards a new democratic order? Women's organising in Sweden in the 1990s*, Norstedt, 1997.
- 27 För en beskrivning av hur denna industri växte fram i Botkyrka kommun se Juan Velásquez: *Förankring och dialog*, Meddelande 134, Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms universitet, kap 2, 2005.
- 28 Ettårsplan för Områdesgruppen i Fittja, Botkyrka kommun, 2006-09-22.
- 29 Se till exempel Heidi Hartmann: "Det olyckliga äktenskapet mellan feminism och socialism. För en mer utvecklingsbar förening", ur Hillevi Ganetz m.fl. (red.): *Feminism och marxism - Förälskelse med förhinder?*, Arbetarkultur, 1986.
- 30 Se Juan Velásquez: *Förankring och dialog*, 2005.
- 31 Jämför med Juan Velásquez: "Dialog eller förankring. Statliga satsningars oförutsedda konsekvenser på den lokala demokratin", *Demokrati på Svenska? Deltagande och inflytande i svensk politik*, Magnus Dahlstedt och Fredrik Hertzberg (red.), SOU 2005:112, s.79-112, Fritzes 2005.
- 32 Forester 1989, citerad i Juan Velásquez: "Kvinnors möten kring förvaltningen av mångkulturella platser - lokala perspektiv och strukturella hinder", *Speglingar av rum*, Carina Listerborn et Al (red.), Symposium 2005.
- 33 Ingemar Elander: "Staden som livsmiljö vision och verklighet", *Den uthålliga staden som livsmiljö III*, Formas 2003.
- 34 Roger Andersson: "Skapandet av svensk-glesa bostadsområden", *Den delade staden: Segregation och etnicitet i stadsbygden*, Lena Magnusson (red.), Borea 2001; se även Karin Borevi: "Bostadspolitiken och frågan om boendesegregationen", *Den nya bostadspolitiken*, Anders Lindbom (red.), Borea, 2001.
- 35 Jämför The London Edinburgh Weekend Return Group - A Working group of the Conference of Socialist Economists: *In and Against the State*, Pluto Press, 1979.
- 36 Heléne Thomsson: "Feministiskt integrationsarbete", *Maktens (o)lika förklådnader*, Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari (red.), Atlas 2002.
- 37 En liknande ansats föreslås av Nira Yuval Davis: *Gender and Nation*, Sage 1997, s. 120.
- 38 Mer om denna strategi av "rooting and shifting" i Yuval Davis 1997, s. 130-132; Yuval-Davis & Stoelzler 2002, s. 341f; Hill Collins 1990, s. 245-249 och Cockburn 1998, s. 222-230.
- 39 Inspiration för att uppmärksamma denna aspekt har jag fått från Cynthia Cockburn 1998, s. 226.
- 40 Pauline Stoltz i "Politisk solidaritet" (Paulina de los Reyes, Diana Mulinari & Irene Molina, *Maktens (o)lika förklådnader - Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Atlas, 2005) har varit inne på en teoretisk diskussion om feministisk solidaritet. Hennes ståndpunkt är att om man verkligen vill föra en inkluderande politik för många är en bra utgångspunkt att granska feministisk solidaritet och allianspolitik. Hon menar att utveckling av solidaritet kräver en social miljö som är uppdelad längs olika maktprivilegier. Solidaritet kan i det sammanhanget handla om att omintetgöra sina egna privilegier. Samtidigt påpekar hon att den underprivilegierades situation inte tillåter denne att i praktiken kräva solidaritet utan istället om att vädja till solidaritet (s.63). Hon argumenterar för att denna vädjan ska förmedlas genom dialog, och att solidaritet i den bemärkelsen är något man uppnår. Jag kan anmärka att eftersom villkoren för solidariteten formuleras för att inte provocera den privilegierades maktposition, kan solidaritet råka ut för en betydelseförskjutning och tolkas som ren och skär välgörenhet.
- 41 Jag väljer här att frånga två kategorier som i sammanhanget kom att bli oväsent-

liga, att tilltala dem efter ett påhittat namn eller en "etnisk" identitet. Namn säger inte mycket om vad de själva har för position. Etnicitet var inte en relevant kategori utifrån deras egna diskussioner, därtill vore det fel av mig att tillskriva dem sådana. De kunde inte heller nämna varandra annat än vid namn. Men jag vill inte avslöja dessa, även om jag avslöjat platsen. Det låter kanske inkonsekvent. Jag avslöjar platsens namn för att den visar att deras erfarenhet är lärande, vilket jag berör i texten. Men för att kunna visa vad som föregick denna diskussion tyckte jag att det var viktigt att veta att kvinnorna försvarade olika förslag som också var anpassade till deras egna fysiska rörlighet. Då jag nämnde att en kvinna i hög ålder avvek från gymnastiken, tyckte jag att det var bra att fortsätta på samma spår kring ålder och de olika grader av nedsatt rörlighet som följer med den.

- 42 Jag nämner dessa kategorier för att tillfredsställa läsare som kan vara i behov av sådana tydliggöranden. Jag måste erkänna att jag inte kunde hitta på en bättre lösning, förslag efterfrågas.
- 43 Jag inspireras här av Hill Collins 2000; Amanda Wise & Selvaraj Velayutham: "Towards a typology of Transnational Affect", *Centre for Research on Social Inclusion*, Working paper No. 4, Macquarie University 2006.
- 44 Se not 37 om ombudstanken som Nira Yuval-Davis föreslår för att komma runt frågan om representation.

Nyckelord

Förortsfeminism, transversell politik, deltagande forskning, *rooting*, *shifting*, Fittja.

Keywords

Suburban feminism, transversal politics, participatory research, Fittja, Sweden.

Summary

Juan Velásquez is recognizing the difficulties that frame the fight against discrimination, segregation and racism in Sweden. Gender mainstreaming and anti-discrimination work usually go for disparate roads, in spite that growing racism, homophobia and antifeminism require bigger unification between civil society, administrators and the scientific community. To articulate these actors Velásquez proposes transversal politics. He has studied this type of transversal work within the frame of a research project conducted in the multicultural community of Fittja, Botkyrka municipality in the metropolitan region of Stockholm. To advance this work he has developed a perspective based on participatory research that has turned into a transversal research. From the interaction among municipal officials, women's networks and researcher, Velásquez seeks to make two fundamental contributions to the discussion on transversal politics. The first one is to engage in the local community. Transversal politics has been lifted

as a perspective to build feminist alliances to overcome global patriarchal structures, and case studies on micropolitics related to that discourse are still few. Both the way in which women performed diversity as well as the search for commonality among them is subject to a series of conditions that frame what Velásquez in the context of a multicultural suburb in the Swedish welfare state calls a suburban feminism. The second contribution is based on a study how women in a place like Fittja overcome the conditions that frame their political underrepresentation. Velásquez shows how women practice what feminist scholars named "rooting" to analyse their subordinate condition, advancing dialogues where the use of affections and feelings are fundamental. These affections have been important to make "shifting", to go from the understanding of subordination to the construction of a local alliance to face the patriarchal outline that concern them. The understanding of the conditions that frame the construction of local feminist alliances is also analyzed in relation to the problems that urban governance can generate, when a transversal frame between women networks, the public administration and researcher is established in order to empower underrepresented groups among women.

Juan Velásquez

Centrum för genusstudier
Stockholms universitet
106 91 Stockholm
juan.velasquez@kvinfo.su.se